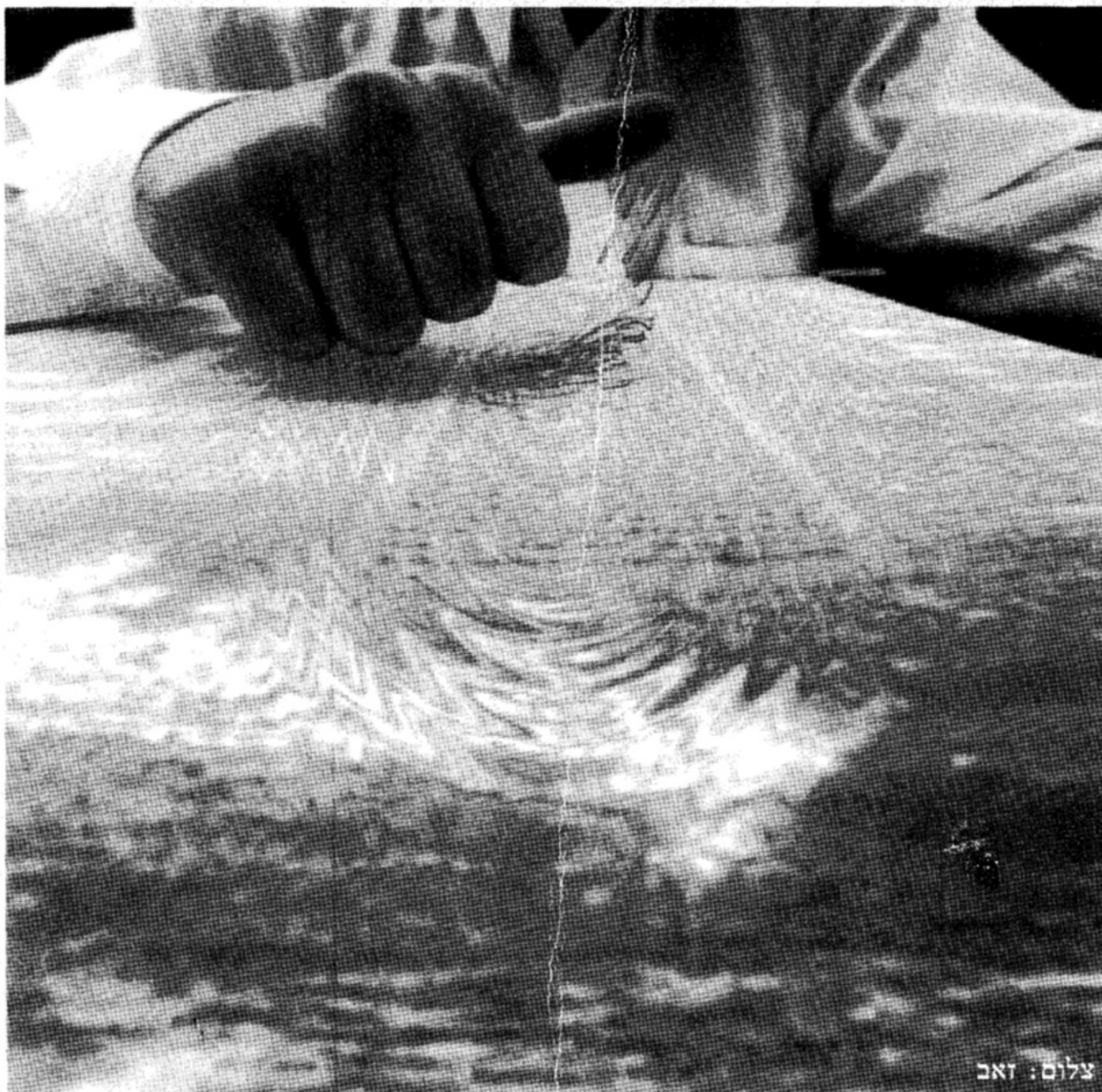

שבט קדש

אח"ח 1234567

אח"ח 1234567

בס"ד יתד נאמן. מוסף מיוחד לחול המועד פסח תשנ"ט

צלום: זאב

הישיבה - נשמת האומה

גליון נושא

פרסום ראשון

אוצר החכמה

אח"ח 1234567

ההקלטות של הגאון רבי יחיאל יעקב ויינברג זצ"ל

"וזה שער השמים"

(הקלטה משנת תשכ"ו, שנת פטירתו של הרב ויינברג, שנערכה בביתנו במונטרעא אשר בשווייץ)
כתוב שיעקב ראה סולם מוצב ארצה ומלאכי אֱלֹהִים עולים ויורדים בו, והנה ד' נצב עליו ואומר לו "אני ד' אֱלֹהֵי אברהם אביך ואֱלֹהֵי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך". והשאלה נשאלת, לשם מה ד' צריך "להציג את עצמו" בפני יעקב, וכי ד' היה אורח אצלו שהוא צריך להציג את עצמו? !
והנה אח"כ מודעק יעקב "מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אֱלֹהִים

באותה תקופה הוקלטו רבות משיחותיו על גבי סלילי הקלטה מהסוג הישן. שנים ארוכות שכן האוצר הבלום הזה, בתקווה לחשיפה צבורית של תורתו של אותו גאון. במאמר שלפנינו הובא תמלילו של סליל אחד מיני רבים, שעוד יזכו לפרסום, בע"ה, מעל במה זו. הדברים תורגמו מידיש, והם מובאים כפי שנאמרו, ללא התערבות של עט זרה. מאוצרו הרוחני של בעל ה"שרידי אש".

וזה שער השמים". ומסבירים המפרשים למה אמר זאת? כי ראה סולם ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו, אז אמר "מה נורא המקום הזה".

אמרתי שאפשר לומר פשוט אחר. הגמ' אומרת (חולין צ"א,ב) שכשיעקב הגיע לחרן, אמר: "אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי". מתוך כך אמרתי שזה הפשט במילים "מה נורא המקום הזה". התורה רוצה לומר כי יעקב לא קבל פחד כשראה את הסולם ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו, הרי זה רק חלום. אלא, יעקב אמר מה נורא המקום הזה, כיון שהוא היה אדם נודד ההולך ממקום למקום, ולפתע הוא חש כי יש מקום אליו הוא נמשך ונדבק, ואיננו יכול להתנתק ממנו. הכיצד? והו' רגש כבוד ויראה שחש יעקב כלפי אבותיו, ובתחושת כבוד כלפי ההורים אסור לזלזל, כי רגש זה הוא המביא גם לרגש הדתי. וזו כוונת יעקב באומרו מה נורא המקום הזה, אבותי התפללו פה, - אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים, רגש זה שנמשכתי בע"כ אל מקום אבותי הוא המוביל לאמונה הדתית. דווקא רגש הכבוד ויראה להורים הוא זה המביא לאמונה.

בהקשר זה הבאתי סיפור עם שר החוץ הגרמני ראטנהאן, שהיה מגיע ביום הכיפורים במכוניתו לבית הכנסת לומר "קדיש" על אביו. אביו גם כן ישב בפרלמנט הגרמני, הוא היה גם כן יהודי חילוני, וראטנהאן עצמו היה אפיקורס ידוע, וכאשר הוא הגיע לומר קדיש, יהודי פולין היו צוחקים עליו - ראייתם יהודי הנוסע במכונית ביום הכיפורים ובא אחר כך לומר קדיש על אביו. אמרתי להם כי אסור לצחוק עליו, כיון שיש לו רגש כבוד להורים, ואין לזלזל ברגש בסיסי וטבעי זה שישנו לאדם. לבסוף זה עשוי להביא למשהו רוחני.

יעקב ראה מלאכי אלהים, אמר לו הקב"ה כי אין העיקר במה שראית בחלום, העיקר הוא במה שאני אלהי אבותיך, אלהי אביך, אלהי זקנך, ובזכות זה אתה את הארץ לבניך, ועל זה אמר יעקב מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים, דרך רגש הכבוד להורים מגיעים בסופו של דבר לדתיות, ואין לזלזל ברגש חזק ובסיסי זה.

החינוך בסלבודקא

ר' נפתלי אמסטרדאם היה מתמיד נדול, הוא לא היה מתבטל רגע מלימודו. בסלבודקא היה "מוסר שטיבל", ובכל יום

הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג זצ"ל - בעל השרידי אש

הוא היה תלמיד מובהק של אבירי תנועת המוסר, מגדולי תלמידיו של הסבא מסלובודקא זצ"ל. הוא למד בחברותא עם הגה"צ ר' נפתלי אמסטרדאם מתלמידי מרן הגר"ס סלנטר. כבר אז שמו הלך לפניו כאחד מהאריות שבחבורה. בתחילת שנות העשרים לחייו, עלה על כס הרבנות. זאת לאחר ששהה מספר שנים עם רבה של מיר - הגאון רבי אליהו ברוך קמאי. הרב וינברג נשלח לשם, כדי להחדיר את רעיונות תנועת המוסר בשיבת מיר המעטירה. אז למד בחברותא עם הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל. יחדיו עשו לילות כימים בשקידה עצומה.

הוא שמש כרב בפיליזשק, שם יסד קבוצת לצעירים בהם הרכיץ תורה. הוא היה גאון בתורה, בעל חריפות מיוחדת. שמו הלך לפניו בכל רחבי עולם הישיבות - כאחד מגאוני הדור.

בפרוץ מלחמת העולם הראשונה עבר לגרמניה, שם החל לכהן בבית המדרש לרבנים מיסודו של רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל. הוא לא היה רק גדול בתורה, אלא גם ידע לרדת לעומקה של התקופה, בעיותיו של מקום והצרכים המיוחדים של הכלל. מכאן גם נגזרה פעילותו. הבחנותיו היו דקות:

במיוחד ניתן לעמוד על כך מקטע שכתב אודות תלמידו הגדול הרב הגאון רבי שאול ויינגרט זצ"ל, כי בשעה שנחבקש להכניסו לבית המדרש לרבנים הביע התנגדות לכך ונימוקו עמו, כי באוירה התרבותית של אשכנז, יש באמת משום סכנה ליהדותו של נער פולני - כי בעוד אשר "בני אשכנז התרגלו כבר לאויר הקר, קיבתם הסכינה והיא נוחה לעכל לימודים שונים, אבל אלה שנתגדלו באוירה של חסידות פולין, שכולה יהדות חמה ולוחטת, צפויים לסכנה חמורה אם יעברו לאויר הקריר של יהדות גרמניה, שאין בה כדי חימום לאחרים בעלי מזג שונה".

גם כאשר הלה נכנס לבית המדרש והצליח בתורה, המשיך רבי יחיאל יעקב בדרשו בפנותו אליו בבקשה שיסע לישיבת סלבודקא או ישיבת מיר, כרצונו להביאו אל המעיין שהוא עצמו שתה הימנו. מכאן שלמרות היותו ראש בית המדרש, היתה רוחו קשורה במבצרי התורה שינק מהם בצעירותו.

גדולי הדור העריצוהו גם בתפקידו זה, ובאגרות ששיגרו אליו הדגישו את גדלותו בתורה ובמידות, וכשביקר הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד בברלין, נחשב על ידו בכבוד רב, וכיותר הכיעו את התפעלותם מהענווה המופלאה שלו, כשלא אחת קיבל את דעתם בהכנעה.

עם פרוץ המלחמה העולמית, התיסר אותו גאון בגטו וורשה. באותה תקופה נבחר לעמוד בראש אגודת הרבנים בפולין. אחר השואה, כשניצל באורח נס, הגיע לשוין, משם שיגר תשובות בהלכה לכל רחבי העולם היהודי.

באותה תקופה הוקלטו רבות משיחותיו על גבי סלילי הקלטה מהסוג הישן. שנים ארוכות שכן האוצר הבלום הזה, בתקווה לחשיפה צבורית של תורתו של אותו גאון. במאמר שלפנינו הובא תמלילו של סליל אחד מיני רבים, שעוד יזכו לפרסום, בע"ה, מעל במה זו. הרבנים תורגמו מידיש, והם מובאים כפי שנאמרו, ללא התערבות של עט זרה. מאוצרו הרוחני של בעל ה"שרידי אש". פרסום ראשון.

תודתנו נתונה לרב אברהם ויינגרט שליט"א - תלמידו חביבו של הגר"י וינברג זצ"ל, על הענותו להעמיד לרשותנו את האוצר הבלום הזה, ועל השתדלותו וטרחתו הרבה להביא את הדברים לדפוס, לתועלתו של עולם התורה.

לר' נפתלי, כיון שהייתי שקוע עמוק ב"מוסר", ואמרתי לו שאני שוכח לעתים להתפלל מנחה ואני מבקש סגולה כדי שלא אשכח עוד. הוא שאלני: אתה שוכח לגמרי להתפלל מנחה או שאינך מתפלל

בשעה שנים עשרה הוא היה הולך לשם ללמוד מוסר. כשרצו לדבר אתו הוא היה מזמין את האנשים ללוותו ל"מוסר שטיבל" וכדרך יכלו לדבר אתו, כיון שסתם כך לא היה לו זמן. גם אני הלכתי

ומתוך כך יבאו וישאלו מה העבודה הזאת לכם. ולכאורה קשה, וכבר מקשים הפרשנים, הרי השאלה היא מה המשמעות של העבודה, והם לכאורה פילוסופים הרוצים להבין את עומקה ומשמעותה של המצוה, וכיצד מונחת בשאלה זו הבשורה שעתידיה תורה שתשתכח מישראל? אלא שהבינו חז"ל כי בחור למדן בודאי לא ישאל שאלה כזו, ואפילו בחור הלומד בישיבה וראש הישיבה מסביר לו

מכונה היא מצה כשרה, אבל אין זו "עבודה"! והיהודים מתגעגעים ל"עבודה", כיון שאבדנו את בית המקדש, אבדנו את קרבן פסח, לפחות שנעשה עבודה באפיית המצות, ואי אפשר לומר כאשר אופים מצה במכונה כי בזה עושים עבודה. כשאנחנו רוצים לעשות עבודה בפסח אנחנו עושים כמו הצדיקים של פעם, מכינים מים שלנו, לשים, עורכים, אופים, הכל עושים לבד.

גמרא ורש"י ותוס', מסביר לו רמב"ם מוקשה, מסביר לו את הראשונים הגדולים, והבחור רואה כיצד גאוני ואדירי עולם התעסקו בכל פרט קטן, היעלה על הדעת שבחורצ"ק כזה יבא וישאל מה העבודה הזאת לכם?! יותר מזה, בחור צעיר, בפרט בישיבה, כאשר הוא רואה את הגאונים האדירים של

אני עוד הייתי באפיית מצות של הגה"צ רבי איצ'לה פטרבורג, הוא היה עושה בעצמו את הכל, לש, ערך, הכניס בתנור, איזו זכות שאפשר לעשות בידיים. מתוך כך נתעוררתי שזה הפשט במכילתא על הפסוק מה העבודה הזאת לכם - "בשורה רעה נתבשרו ישראל שעתידיה תורה להשתכח מישראל",

בציבור? הוא דבר אתי בצורה מבוהלת ונעץ בי את מבטו בעיניו החודרות. אמרתי לו כי אני לא מתפלל בציבור, התביישתי להודות כי אני שוכח לגמרי להתפלל מנחה.

והנה אחר כך הלכתי לר' נטע הירש (הסבא מסלבודקה) וסיפרתי לו את הסיפור, כי דברתי עם ר' נפתלי ולאחר שנעץ בי מבט חודר אמרתי כי רק בציבור אינני מתפלל מנחה, אבל האמת היא כי לעתים אני שוכח לגמרי להתפלל מנחה. הסבא התרומם וקם מכסאו ואמר לי: שקרן! רימית אדם גדול וצדיק. הסבא היה אומר "אתה", אתה רימית אדם גדול, כלשון. אתה צריך מיד ללכת ולומר לו את האמת. רציתי להתחמק, אבל הסבא אמר לי: לא, אתה חייב ללכת, אחרת אל תבוא יותר אלי.

אה"ח 1234567

הדרך בין סלבודקה לקובנא היתה דרך קשה, היו צריכים לעבור מדבר שלם, אבל כיון שבאגוז שאני חייב ללכת - הלכתי. והנה, לקראת סוף הדרך, קרוב לקובנא, ראיתי בחור שרץ אחרי ואומר לי כי הסבא אמר שאני צריך להסתובב חזרה ולבא אליו. אמרתי לו כי אני קודם אלך לקובנא לר' נפתלי ואח"כ אבוא אליו, והוא אמר לי: לא, הסבא אמר שתבוא מיד. אז באתי. אמר לי הסבא: עכשיו אתה כבר לא צריך ללכת אליו, רק רציתי לעקור מלבך את השקר, שתיהפך לבעל תשובה גדול. וכעת שראיתי שנהיית בעל תשובה, היית מוכן ללכת לר' נפתלי, אתה כבר לא צריך ללכת.

אתם שומעים, זהו מעשה חינוך בסלבודקה.

מה העבודה הזאת לכם

(הקלטה מתוך פתיחה לשיעור שנתן ב"ש"ב עץ חיים במונטר, מיסודה של הגאון הרב ירחמיאל אליהו בוצ'קו זצ"ל, לרגל "פתיחת הזמן" בסביבת תש"כ) על אפיית מצות אצל רבי איצ'לה מפטרבורג ומפגש עם ה"חפץ חיים"

"והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העבודה הזאת לכם",

בנך ישאל מה המשמעות של העבודה בפסח.

בבית המקדש היתה העבודה עם הקרבן, ועכשיו אנחנו עושים עבודה עם המצה והמרור. יהודים חרדים עושים מאפיית מצות "עבודה". צריכים להבין למה הצדיקים הגדולים לא אכלו ברצון מצת מכונה, אין שום ספק שגם מצת

העבר, והגאונים של הזמן האחרון, מקדישים את כל מרצם וכוחם רק כדי להסביר תוס' מוקשה או רמב"ם מוקשה, הוא יכול להרגיש עד כמה גדולה החשיבות של כל דבר, בחור כזה מקבל אומץ.

וכשקם לו ראש ממשלה בישראל ומתחיל להעלות "ספיקות" על יציאת מצרים, הרי על אף שאותו ראש ממשלה נסמך על צבא גדול, ומוכר על ידי העולם כולו, וכל ראשי הממשלות מתייחסים אליו בכבוד, ומדינות זרות מתחשכות בו, אך כשאותו בחור מרגיש כי יש על ידו את הגמרא, את התנאים, את האמוראים, את הראשונים, את האחרונים, כשהוא מתבונן בחבורה הזו, שראש הממשלה ושכמותו אינם ראויים להיות אפילו "שמשים" אצלם, הבחור מקבל אומץ, הוא חש כי הוא לא לבד, הוא לא במיעוט, הוא ברוב של העבר היהודי, בחבורה שבה כולם שומרי תורה ומצוות. וזה מה שאומרים תז"ל "בשורה רעה נתבשרו ישראל", מי שבא לשאול מה העבודה הזאת לכם, ובמקום להקשות קושיה על הצ"ח, במקום להקשות קושיה על האחרונים, הוא בא ושואל "קושיה" על הרבנו של עולם, סימן הדבר שהתורה נשתכחה ממנו. אף על פי כן יש מאן דאמר שזו בשורה טובה - יהיו לכם בנים. יהיו לכם בני בנים. מה הפשט? הפשט הוא שאי אפשר לדעת, הרי ייתכן כי יבואו בני הבנים ויהיו שוב שקועים בלימוד התורה. ברוך ה' שאנו חיים עכשיו בתקופה שכאמריקה, בארגנטינה, בברזיל, יש יהודים, גם שאינם דתיים, והילדים כופים עליהם לחזור לדת, לשמור כשרות, ודורשים ללכת לישיבה, צעירים רוצים ללמוד. מתוך כך אומר המ"ד השני שזו בשורה טובה, שיהיו בנים שיתחילו מעט להתעסק ביהדות ומתוך כך יגיעו הם או בניהם למחשבות הנכונות.

○○○

עכשיו אני רוצה לספר לכם סיפור, הרי אתם לא שומעים סיפורים כאלו, ואני ב"ה כבר לא אדם צעיר, יש לי לספר סיפורים ישנים.

כשהייתי בחור למדתי בישיבת סלבודקה, ובגלל טעות, שלא הבנתי את השפה הרוסית ירדתי מן הרכבת בתוך כפר נידח. היה זה כאשר התכוונתי להגיע לעיר גדולה, לגרודנא. וכיון שלא ידעתי את השפה, שאלתי את המבקר - גרודנא? והוא ענה לי: "דא" (כן). אני התכוונתי לשאול האם הגענו עכשיו

לגרודנא, והמבקר הבין שכוונתי לשאול האם הרכבת נוסעת לגרודנא. ירדתי בכפר ושהיתי בו משך כל הלילה, מוקף באנשים עוינים שהפליאו בי את מכותיהם, בבוקר הגעתי לגרודנא. הייתי כל כך מרוגז על המעשה שקרה לי שהחלטתי כי קודם כל אני צריך לדעת רוסית, והתחלתי ללמוד רוסית.

היה שם אדם שלימים היה ידידי ונהיה אחר כך גדול בתורה וחי בארץ ישראל, ר' חיים עוזר יונבסקי, הוא סיפר לי כי החפץ חיים הגיע לעיר. בנו של החפץ חיים היה חי בגרודנא ועזר לו לעשות את המשנה ברורה, וכשהגיע החפץ חיים לגרודנא, אמר לי כי החפץ חיים קורא לי. נשתוממתי כיצד החפץ חיים ידע שאני נמצא בגרודנא, אבל כך היה - החפץ חיים קורא לי.

כבר הבנתי מה החפץ חיים רוצה ממני, הגעתי אליו. כשנכנסתי לחדרו הוא קודם כל קם בפני, ומיד נהיה לי מר, החפץ חיים היה חכם גדול, "דיפלומט" גדול, ובעל חוש פדגוגי גדול, אם החפץ חיים קם בפני סימן כי יש לו תכנית לגבי, הוא ידע את שמי ודבר אלי בלשון כבוד, אתם, ובלשון ר'! וכל זה עשה את תחושתי מרה יותר ויותר. מה קורה, החפץ חיים לוקח בחורצ"ק ופונה אליו בלשון ר', כנראה שהוא רוצה דבר ממני! שמעתי שאתם באתם לגרודנא ללמוד רוסית, הוא אמר לי שלא לעשות זאת, הסביר לי למה, ואמר לי לחזור מיד לסלבודקה. היה לי ויכוח אתו, כי עם החפץ חיים היה ניתן לנהל שיחה והוא לא הקפיד כשהתווכחו אתו. אמרתי לו: האם לא צריך לדעת קצת רוסית? וספרתי לו את הסיפור שלי, ופניתי אליו ואמרתי לו שיתן הוראה שילמדו בכל הישיבות קצת רוסית כדי שכשבחור ישיבה חוזר הביתה הוא ידע כיצד יש לדבר אל המבקר ברכבת. ענה לי החפץ חיים: אתם צודקים, - החפץ חיים נהג לפנות גם לבחורים בלשון אתם - , אתם צודקים, צריך לדעת רוסית, אבל אין זמן, קודם לכן צריך לעבור על השי"ס, אח"כ צריך ללמוד רמב"ם, אח"כ שלחן ערוך, אח"כ מפרשים, אח"כ צריך לדעת את כל הראשונים, ואת גדולי האחרונים, ר' עקיבא אייגר, החתם סופר, הנודע ביהודה, בשביל מי כתבו הגאונים האלו, הרי היו גאונים, היו יכולים להפתיע את העולם כולו בגאונותם, והם הוזניחו את הכל כדי להתעסק ולכתוב על הגמרא, בשביל מי הם כתבו, האם לא בשביל בחורים כמותכם? בשביל מי הם כתבו,

יצחק הכהן

בשביל בעלי-בתיים, הרי בעלי-בתיים יוצאים ידי חובתם בפרק משניות, ואם הם כבר יושבים על דף גמרא ולומדים קטע גמרא - זה נקרא ללמוד?! כדי ללמוד כמו שצריך צריך ללמוד את גדולי האחרונים, את אחרוני הגאונים, בשביל מי הם כתבו?! והחפץ חיים התחיל לבכות... זה עשה עלי רושם עצום, כנראה שהחפץ חיים בבכיו אמר גם תוכחה לעצמו כמה שהוא לא הספיק ללמוד את כל האחרונים, והרי זה בלתי אפשרי, אבל צריך עד כמה שאפשר, אנחנו חייבים לגאונים הללו, הם הקדישו את כל חייהם ללימוד התורה ואנחנו חייבים ללמוד את ספריהם.

על יאוש בעלים

(הקלטה מתוך פתיחה לשיעור על מסכת בבא קמא, שנתן בישיבה עץ חיים במונטרטה, מיסודה של הגאון הרב ירחמיאל אליהו בוצ'קו וצ"ל, לרגל "פתיחת הזמן")

שאל אותי פרופסור יהודי מבואנוס איירס (ארגנטינה) המלמד שם משפטים: הוא אינו יכול להבין כיצד התורה התירה יאוש בעלים באבידה, כלומר אם משהו איבד דבר והתיימש ממנו, מותר לכל אחד לקחת אותו לעצמו. ולמה? אם התיימש מן החפץ ויותר עליו, הרי זה בסה"כ מתוך אבדן תקוה, מתוך יאוש, כיון שאינו מוצא אותו, אך סוף כל סוף זהו החפץ שלו, הוא שייך לו, ולמה שהמוצא לא יחזירנו לו?! אותו הפרופסור לא יכול בשום אופן להבין דין זה, והוא מבקש ממני שאסביר לו את הדבר, מה רצתה התורה ללמדנו בזה.

אפשר לענות בפשטות "גזירת הכתוב", התורה כך אמרה. אך דיני ממונות אנו רוצים להבין, ואנו חייבים להבין. ישנם כאלו החושבים שבדת היהודית, באמונה היהודית חייבים לסלק לחלוטין את ההבנה השכלית, ויש יהודים כאלה! פעם אמרתי שיעור בברלין, והבאתי קושיא של תוס' ואמרתי, צריך להבין מה בעצם מקשים תוס', אומר לי יהודי, מה אתה שואל, וכי תוס' לא יודעים מה הם מדברים?! ולא כך הדרך. חייבים לשבור את הראש, לנצל את החכמה שניתנה לנו על מנת להבין. במקום שאי אפשר להבין, במקום שזה מעבר להשגתנו, אז חייבים לקבל באמונה שלמה, בבחינת במופלא ממך אל תדרוש. עניתי לו, שדווקא כאן, בדין יאוש, מתגלית מחשבת המשפט היהודי. התורה לא קידשה את הבעלות הפרטית כמו שעשה זאת, להבדיל, המשפט הרומי.

במשפט הרומי קידשו את הבעלות הפרטית, לא כן בתורה. התורה מכריזה "לך הארץ ומלואה", הכל שייך לרבש"ע, אין בעלות פרטית, רק הרבש"ע נותן לאדם שרכש דבר וקנהו, את הרשות להשתמש בו, אך התורה היא שהעניקה לאדם את הזכות הזאת. בגמ' מובא שאדם שנהנה מדבר קודם ברכה, הרי הוא גזול, כי הכל לרבש"ע, ורק כשעושה ברכה הקב"ה נותן לו רשות לאכול.

התורה צמצמה איפוא את הבעלות הפרטית. מאותו רגע שאדם איבד דבר, והוא גם הוציא אותו מדעתו, וכבר לא חושב עליו, הרי זה חדל מלהיות שלו, וזה חוזר לרבש"ע, ורבש"ע מכריז שכל מי שרוצה יכול לבוא ולקחתו לעצמו. נמצא שדין יאוש מכריז על צמצום הבעלות והרכוש הפרטי.

דיני ממונות שבתורה ניתנים להסבר, ונראה שגם דינו ועונשו של גנב ניתן להבנה. התורה לא רוצה שסתם נעניש אותו בחומרה יתרה (כפי המצוי אצל הגויים), אם הוא גנב זהו מפני שהוא אדם עני, והאנשים לא נהגו אתו ברחמנות, לא החזיקו בו ונתנו לו להתמוטט, והא הלך וגנב מתוך יאוש. בתפיסה ובהסתכלות של התורה, לא יעלה על הדעת שיהודי יגנוב סתם, אם הוא גונב זה מתוך צורך. כמובן שזה אסור לו, ומה שהוא גונב הוא צריך להחזיר, אך א"א להטיל עליו עונש כבד. קורה שאנשים גונבים לא מתוך צורך, אלא סתם מתוך כוונה להתעשר, אך בחברה שנבנית על אדני התורה, אנשים אלו הם נדירים. בחברה יהודית היעלה על דעתו של אדם לגנוב? כשהייתי ילד, חייתי בליטא, הרי בכל העיירה טשכנבוצה לא היה גנב. בכל העיר קובנה לא היה גנב! לכל היותר היה יהודי שקצת עסק ברמאות... (א ביסעלע געשווינדל...), ואם פעם קורה שאדם נהפך לגנב, הרי זה וודאי מתוך צורך. הרי זה מפני שהאנשים התנהגו אתו ברעה, לא דאגו לו, לא קיימו בו "וחי אחיך עמך", כפי שאתה חי, כך גם אחיך יחיה! על כל יהודי לחרות פסוק זה בלבו, אין זו מצוה כמו שאר המצוות, כמו מצות אכילת מצה או הנחת תפילין, כאן זה יותר, זוהי מצוה שצריכה להיות חרותה בלב, וזהו חלק מהותי של "מעשה המצוה"! הרי זה אחיך, וע"כ הוא צריך להיות כמוך! ואותם אנשים לא דאגו לאותו אחד, ומתוך כך הוא נאלץ לגנוב, "נעבעך" הוא גנב! וע"כ התורה לא רוצה שיחמירו בעונשו. כמובן התורה לא רצתה להחיר

אוצר החכמה

את הדבר, היא לא באה ח"ו לתת לדבר "לגיטימציה", אף מתוך צורך אסור לגנוב! בכל מצב אסור לגנוב! אך לתת לו עונש כה כבד, לכלוא אותו בתא, זה התורה לא הרשתה. "אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך" -

סיפור מופלא עם הגאון מוילנא

ת"ת 1234567

היה בברלין פרופסור גוי שכתב ספר על המקרא, והביא את מה שאמר אברהם לשרה: "אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך". הנה, הוסיף לפרש, הפטריארך ("אב") היהודי הראשון, מורה הדרך לבניו, המלמד את אשתו לומר דבר שקר, והכל למה, "למען ייטב לי", כדי שיוכל להפיק תועלת והנאה מהשקר.

הוא פרסם את ה"חכמה" שלו בספר, ספר ידוע. והביא אותו באופן אישי אלי, באומרו: אברהם אבינו בשעה שחיו היו בסכנה, בשעה שהיה בין חיים למות, היה צריך לחשוב רק על חייו, כיצד להצילם, ולא על מתנות שיקבל. זהו סוחר יהודי! סוחר יהודי חושב תמיד להרוויח כסף. והנה כאן מדובר בחייו, אך את כספו הוא לא שוכח. אמרתי לי: אינך מבין את לשון התורה. אברהם אבינו ידע כי שרה היא צדקת, ולה קשה לשקר, היא איננה מסוגלת להוציא דבר שאינו אמת מפיה.

ידוע הסיפור על הגאון מוילנא זצ"ל, שישב בבית הסהר חרדיים ימים, תלמידו רבי חיים מוולוז'ין מזכיר זאת בהקדמה לספרו ספרא דצניעותא, הוא ישב בבית הסהר כי חשדו בו שהוא עזר והסית קבוצת יהודים לשחרר בחורה יהודיה שנלקחה בשבי על ידי הבישוף, שוילנא באותה תקופה היתה שייכת לו. יהודים מסרו את נפשם על מנת לשחרר אותה, והושיבו את כולם בבית הסהר. כדי לנקות את עצמם הם ספרו בבית הסהר כי הגאון הוא זה שדחף אותם לכך, ולגאון לא יכלנו לסרב, כך הם אמרו. הגאון נעצר בבית הסהר, עד שהגיע יום המשפט. זה לא סתם מעשלה, הכל מתועד. חוקר יהודי הוציא ספר, ופרסם שם מסמכים מתוך הארכיון של וילנא, ושם מצאו את הפרוטוקול של המשפט שנערך לגאון.

בפרוטוקול כתוב כי השופט פנה אל הגאון בלשון "רבי אליהו חסיד" ושאל אותו האם באמת הוא הסית את האנשים לשחרר את הבחורה היהודייה. הגאון שתק, הוא לא ענה. השופט חשב כי הגאון לא מבין פולנית, והביא מתורגמן

יהודי ששאל את הגאון בשם השופט את אותה השאלה ביידיש. הגאון שוב לא השיב. אמר לו השופט שיגיד לו אם השתתף בדבר, אם הוא יגיד שלא, השופט יאמין לו וישחרר אותו, אחרת הוא יישאר בבית הסהר. הגאון גם הפעם שתק.

אמר השופט: הוא לא עונה? והרי הוא לא אלם, כנראה זה סימן שהוא יצא מדעתו, חלילה, אין לנו מה לעשות אתו פה - קחו אותו הביתה, אנחנו לא זקוקים להחזיק כזה אדם חולה פה.

כשהגאון חזר הביתה שאלו אותו תלמידיו מפני מה לא ענה לשופט שהוא לא היה מעורב בפרשה, הרי מותר לשנות מפני דרכי שלום, ובמסכת דרך ארץ זוטא כתוב אפילו כי מותר לשקר מפני דרכי שלום, ובפרט שהיה זה כאן פקוח נפש ממש. הגאון גם להם לא ענה.

אותו חוקר כתב בספרו כי עד היום לא מצא איש את סודה ופשרה של אותה שתיקה של הגאון, ואני אגלה לכם את הסוד - הגאון לא היה מסוגל להוציא מפיו דבר שקר.

האמת היתה כי הגאון אכן "הסית" אותם להציל את הבחורה, אבל הגאון לא היה מסוגל לומר שקר, הוא לא יכול היה לומר אני לא עשיתי על דבר שעשה. אילו היה מדובר בהצלה של אחרים הוא היה עושה זאת, אך כיון שהיה מדובר בהצלה של עצמו, הוא לא היה מסוגל! וכששאלו אותו התלמידים למה לא שיקרת, וכי מה יענה להם: אני לא מסוגל לשקר!! אתמהא! ועל כן שתק.

והנה, אברהם אבינו הכיר את אשתו, את שרה אמנו, הוא ידע איזו צדקת היא, הוא ידע כי הוא מבקש ממנה קרבן נפשי עצום, לומר דבר שקר שאברהם אחיה הוא, היא איננה מסוגלת לכך, לפיכך הוא העיר את תשומת לבו שתאמר זאת למען ייטב לו, אמרי נא אחותי את, אני יודע שאת לא יכולה, אבל תגידי את זה למען ייטב לי בעבורך, בשבילי תעשי את הדבר הזה - וחייתה נפשי בגללך, רק כך הוא הצליח למלט מפיה "דבר שקר". כך הציל אברהם אבינו את חייו.

דברי הספד על רבי יעקב רוננהיים זצ"ל

(הקלטה של קטע מתוך פתיחה לשיעור שנתי בשיבה עץ חיים במונטרטה, מיסודה של הגאון הרב ירחמיאל אליהו ברצ'ק זצ"ל, לרגל

היהודי מוכר על ידי גדולי המדענים כמערכת משפטית מפוארת. אך לצערנו, לכאבנו העמוק, הדבר לא נתקיים. במדינה היהודית העכשווית, במערכות משפט, מסרבים להושיב תלמידי חכמים. הם מעדיפים להעמיד שם משפטים שקיבלו את השכלתם באוניברסיטאות לא

על המשפט היהודי

(הקלטה מתוך פתיחה לשיעור על מסכת בבא מציעא, שנתן בישיבה עץ חיים במונטרה, מיסודה של הגאון הרב ירחמיאל אליהו בצ'קו זצ"ל, לרגל "פתיחת הזמן")

עם הגר"י פינק זצ"ל

יהודיות. אני מסביר את זה בזאת שאנשי משפט לא מוצאים ידיהם ורגליהם בתלמוד ובשלחן ערוך, הם אומרים כי התלמוד הוא רק "פלפול", והם לא רוצים לשמוע מ"פלפול", הם רוצים הגיון אנושי בריא, ואת זה הם אינם מוצאים בתלמוד.

האמת היא כי זו עלילת שקר, שהם מבטאים אותה במלה "פלפול". האמת היא שפלפול אינו דבר אחר מאשר הפילוסופיה המשפטית היהודית, דבר אחד צריך מיד להדגיש, התלמוד עצמו הוא שני הדברים גם יחד, ישיבה ו"אקדמיה".

"ישיבה" כי היא פתוחה לכל. בתלמוד

כולנו יודעים שבבא מציעא ביחד עם בבא קמא וכבא בתרא הם מסכת אחת, כולא נזיקין חדא מסכתא, יחד עם סנהדרין ומכות הריהם מהוים את הבסיס והיסוד של המשפט האזרחי המדיני והפילי היהודי, והם באו לידי ביטוי במדינה היהודית העתיקה ובחיים הארוכים של הגלות, עד שהתבוללות פרצה והרסה את הכל היה למשפט היהודי תוקף מלא בכל מערכות החיים. כל היהודים הטובים קוו עכשיו שעם הקמת מדינת היהודים, המשפט היהודי העתיק והקדוש יהיה מיושם, הרי רק טבעי הדבר. המשפט

פתיחת זמן חורף בשנת תשכ"ו, שלשה חודשים קודם פטירתו של הרב ויינברג)

אמנם לא היה מגדולי התורה, והוא עצמו היה מיצר על כך, מורנו הרב רבי יעקב רוננהיים. מורנו הרב ר' יעקב רוננהיים היה מייסדה של אגודת ישראל, הוא היה בפרנקפורט והיה המנהיג של היהדות החרדית בגרמניה, אפשר לומר בלי גזמא כי הוא זה שהחזיק את היהדות החרדית, אם מוצאים היום בעולם יהודים חרדים מגרמניה זה כמעט רק בזכותו. הוא לא היה בנו של הרב שמשון רפאל הירש, אבל היה יורשו של הרב ר' שמשון רפאל הירש, כמוהו הוא פעל למען היהדות החרדית.

והנה העיתונים הביעו ביקורת כלפיו, שגם את זה הוא למד מהרש"ר הירש, שאמנם הוא היה אדם חרדי אך לא היה אדם לאומי, לאומיות יהודית היתה זרה לו. אבל זוהי טיפשות, זוהי טיפשות נכזית. שני היהודים הללו, הרש"ר הירש ור' יעקב רוננהיים, העמידו את היהדות במרכז העולם. כל העולם נברא בשביל היהודים, כל העולם מתקיים אך ורק בזכות היהודים, האם אפשר לתאר שכשחיים עם רעיון כזה, האפשר לדמיין לאומיות עמוקה יותר, חריפה יותר או גדולה יותר מאשר העמדת היהדות במרכז העולם?!

האמת גם כן שהוא אהב את ארץ ישראל, כל ה"חשד" עלה כי הוא לא נתן להקים באגודה מחלקה מיוחדת ליישוב ארץ ישראל, הוא חשב כי בשעה זו יישוב ארץ ישראל איננו צורך דחוף. ראשית, ובוזה אין שום עוולה, הוא האמין כי המשיח הוא זה שישחרר את היהודים, על כך אי אפשר לבקר אותו, סוף כל סוף הנביאים ביטאו אמונה זו, וכל הגאונים מהדורות הקודמים החזיקו בה, ואי אפשר לבקר אותו על אמונה זו. שנית, הוא חשב כי זה לא דחוף, דחוף יותר להחזיק את היהודים בבית המדרש ובישיבות, זה מה שדחוף, ועל כך הוא מסר את נפשו. אחר כך ראו כמה קדושה ארץ ישראל בעיניו, כאשר הוא הגיע לארץ ישראל, הוא נפל על האדמה ונשק אותה. ועתה, גם הוא הלך לעולם האמת, היה יהודי זקן בן תשעים וחמש שנים, אבל אין תמורתו, לא נמצא לו תחליף. היום כולם מודים בדבר, הוא נמנה עם גדולי ישראל. אני מבקש מכם, לכבודם של אותם ארבעה גדולי ישראל לקום כולכם...

השתתפו מחד תלמידי החכמים הגדולים ביותר, ניהלו ביניהם משא ומתן, אך הם גם נתנו לכל אחד, את רשות הדיבור, כל אחד יכול היה להביע את דעתו, גם אם אחר כך דעתו נדחתה או מצאו את דעתו כאינה מתאימה ואינה קולעת.

עלינו לדעת כי בתלמוד השתתפו הגאונים הגדולים ביותר, והם ביטאו את מחשבותיהם בצורה כל כך מקוצרת, הרי התלמוד כולו הוא "תקציר", העובדה שלנו יש כל כך הרבה מפרשים על הגמרא מעידה כאלף עדים כי התלמוד הוא "תקציר", נכתב ברמיזה. התנאים

עצומה, ואת זה אנשים היום לא רוצים. הסטודנטים המודרניים עושים לעצמם את החיים קלים, קצת הם מבליים, קצת הם עושים ספורט, וקצת הם שומעים הרצאות ומלקטים שיעורים והם נהיים משפטנים. אבל אנחנו יודעים כי לא כל המשפטנים הם באמת משפטנים, יש רק מעטים שבאמת ראויים להיות משפטנים, והאחרים הם רק "עורכי דין מדופלמים", ואם רק יש להם כושר רטורי, הם תופסים מעמד של כבוד בציבור. השופטים היום אינם - להבדיל - רב נחמן או רבא, ניתן להשפיע עליהם על ידי נאומים מבריקים,

אוצר החכמה

האמוראים היו גאונים כה גדולים, שהבינו זה את זה ברמיזה, על ידי מילה אחת, על ידי רמז אחד, על ידי סימן אחד. - אחר כך באו המפרשים וניסו לפענח את שפת הרמזים כדי שנדע לקרא נכון את הדברים, ומתוך כך באו המפרשים הרבים. צריך לדעת כי כל מפרש היה בעצמו גם כן גאון אדיר, וגם לו היו השקפות נכונות שבאו לידי ביטוי בפירושו.

מתוך כל אלו נכון הדבר שמשפטנים לא יכולים להתמצא, אבל אין זו אשמתו של התלמוד! כדי ללמוד גמרא ולהבינה צריך ללכת לישיבה, צריך לקלוט את הפלפול, את אותו ה"פלפול" שכה הונח, וגם לזה לא כל אחד מסוגל, צריך בשביל זה להיות אדם מוכשר, ואדם שחסר לו הכשרון יכול למלא את החסר בהתמדה

אח"ח 1234567

רוח התורה, אבל את הלמדנות, את היכולת, את זה הם לא מצליחים להשיג, ואלו לא יכולים להכריע דברים, ב"אקדמיה" לא מקבלים אותם. אבל נותנים להם לדבר... הקב"ה, אומרת הגמ', "חדי בפטופטי דאורייתא". יהודי בא ומדבר, מראה שהוא רוצה תורה, אז שמחים אתו. אותם יהודים מחבכים כשהם יושבים בשיעור, נותנים להם לרקוד בשמחת תורה, זה כן, אבל להכריע את הדין - רק הגאונים הכריעו. ומי הם הגאונים שלנו? הראשונים והפרשנים הגדולים של השלחן ערוך, ש"ך, ט"ו, סמ"ע, בית שמואל. אחר כך באים האחרונים, וגם באחרונים מבחינים בין האחרונים הגאונים ואחרונים חלשים יותר, "מחברים" קוראים להם. מגיע יהודי, רב, בעל בית, יש לו הנאה, הוא רוצה להוציא ספר, לא מפריעים לו, יהודים סובלנים הם, זה מונח בטבע היהודי. מפרסמים לו מודעה, נותנים לו נדבה, אבל לבא לידי ביטוי בהלכה הוא לא מגיע. רבנים כבר יודעים באלו ספרים יש להשתמש בפסק, הספרים האחרים הם גם ספרים יפים, אבל אין להם כח הכרעה.

את כל זה לא יודעים המשפטנים המודרניים. הם מזניחים את ה"פלפול", אבל כבר אמרתי כי הפלפול הוא הפילוסופיה המשפטית היהודית. והנה, לפלפול, כלומר, למדע היהודי, יש צורת חשיבה עצמית, שפה עצמית, אנחנו היהודים מצטיינים לא רק כמה שיש לנו דת עצמית, דת ייחודית, לא דת ככל שאר הדתות - וכבר טובי חכמי אומות העולם מכירים בזה כי הדת היהודית היא המרוממת ביותר - יש לנו גם שפה ייחודית, למחשבות הלמדניות יש שפה משלה.

ועל כן, אם רוצים ששפת התלמוד תהיה מיושמת בחיי המעשה, צריך להיות מתרגם מוצלח, צריך להכיר את השפה של הלמדנות, את שפת הראשונים, את שפת גדולי האחרונים, ולתרגם לשפה המובנת ונגישה כיום. זהו "ויתור" שצריך לעשות לאותם אנשים שהולכים לבתי ספר זרים, לתרגם להם את התלמוד לשפה שתהיה קרובה להם. וזהו רק בעיה טכנית, בעיה שטחית, קודם כל צריך לדעת ללמוד ללמוד, גמרא, תוספות, ראשונים וגדולי האחרונים כדי לקלוט את כל החכמה היהודית. כדי להעביר זאת הלאה, שהדברים יהיו מובנים לכל, צריך ללמוד גם את שפת הדור. אינני מתכוון בזה לאנגלית אן לצרפתית, כוונתי לצורת

את העולם כבשו היום הנואמים, בעלי כושר שכנוע, להם יש את העצמה, להם יש את הממשלה.

אמרתי התלמוד הוא גם כן "אקדמיה". מה ההבדל בין ישיבה לאקדמיה? באקדמיה מתקבלים רק אנשים בעלי כשרון מאוד מיוחד, לא כל אחד מתקבל שם, רק אנשים שיש להם כשרון עצום וידע גדול יכולים להתקבל שם.

לעומת זאת, ישיבה היא מקום בו כל אחד יכול להכנס, וזוהי המתודה הפדגוגית היהודית, וזוהי המסורת היהודית, שכל מי שרוצה ללמוד מתקבל, כל יהודי שרוצה לבא יבוא וילמד, אבל לא כל אחד שלומד נהיה אחר כך למדן, וזה כבר נאמר בגמרא כי אלף נכנסים ואחד יוצא, האחרים שלומדים מפגימים את ריח התורה, את

ההתבטאות. זוהי חובתם של בחורי הישיבה.

בישיבה עליהם ללמוד רק את החכמה היהודית, הכוללת את הגמרא, את הראשונים, את האחרונים ואת הפוסקים, את זה הם צריכים לקלוט, אם הם רוצים וכוונתם להישאר גם לאחר מכן בתחום התורני, הם חייבים לקלוט את הכל, אי אפשר להסתפק בלימוד שטחי כמו שעושים זאת היום החוקרים המודרניים, זה טוב בשביל איזשהו דיפלומה כמו שעושים היום, או בשביל איזו דרשה או נאום, לזה מספיק ללמוד כמה מאמרי חז"ל. אבל אם רוצים להיות תלמיד חכם ולהכריע שאלות בהלכה, חייבים ללמוד בצורה מעמיקה, ולחדור עמוק לתוך עולם התלמוד.

בחורי הישיבה, ה"אליטה" של העולם היהודי

אמרתי את הדברים כי היום זוהי בעיה אקטואלית. יש לנו כעת זמן מאוד קריטי. המפלגות בארץ ישראל רבות ביניהן, יהודים דתיים רוצים את המשפט היהודי, הם רוצים כי הוא יכריע בכל, לא רק בתחומי האישות, על זה כבר הסכימו האחרים בעל כרחם, את זה הם משאירים לרבנים, אבל יהודים דתיים רוצים כי המשפט היהודי יהיה מיושם בכל התחומים, וגם משפט המדינה, משפט פוליטי צריך להיות מוכרע על פי דיני התורה.

העובדה שאנשים לא מבינים את זה, אני סולח להם, כי הם באמת לא מבינים, זה לא כל כך קל להבין, אנשים המבטלים את ה"פלפול", עושים את עצמם למגוחכים, ולכן אין להם שום הד והשפעה בעולם הישיבות, כי בעולם הישיבות יודעים מה משמעותו של פלפול. כשבאים עמי ארצות ורוצים לבטל את הכל במלה "פלפול", הם נותנים תעורת עניות לעצמם, הם חושפים בזה את העמרצות שלהם.

ואנו מקיים שנגיע לזה שהמשפט היהודי יהיה מיושם בכל תחום. ואני רוצה לומר בצורה הגלויה ביותר כי האליטה של העולם היהודי הם בחורי הישיבות, מקדישים את כל חייהם ללימוד התורה, לומדים ימים ולילות, תכנסו לישיבה ותראו כיצד הבחורים קמים בשעה מוקדמת מאוד ולומדים עד מאחר בערב ואינם רוצים לדעת משום דבר רק מלימוד תורה. כעת כתב סוציאליסט אמריקאי בעתון כי הוא ביקר בארץ

ישראל, ועליו עשו רושם גדול מושבי העובדים, עליו עשו רושם גדול המוסדות, אבל הרושם הגדול ביותר עשתה עליו ישיבת "עץ-חיים" בירושלים שם יושבים שלשה דורות של לומדים: סבים, אבות ונכדים יושבים ולומדים בישיבה, זוהי מסירות נפש, אלו הם אנשים רוחניים, שהקדישו את כל נפשם ללימוד, לזה אני

קבורתו, אבל הוא מת בתוך התורה. הקב"ה כתב לו במצבה "ולא קם בישראל כמשה עזר", ואת הזכות הזו היתה גם לרש"י, הוא מת במסכת בבא בתרא, לא צריך לחפש את קברו - פה הוא חי ופה הוא מת, זה האידיאל של תלמיד חכם אמיתי. על כן אנחנו רוצים עוד לקוות לתחייה

אוצר החכמה

קורא האליטה של העולם היהודי, שרוצים לקלוט רק את התורה אל תוכם. הם רוצים לחיות בתורה.

במסכת בבא בתרא בחזקת הבתים כתוב "כאן מת רש"י", ומכאן מתחיל פירוש רש"י. והנה, אנשי המדע לא גילו עד היום את הקבר של רש"י, הם לא מצאו אותו, האם זה בטורוי"ש או בוורמ"ש, אבל הלומדים יודעים, במסכת בבא בתרא הוא נפטר, הוא מת בתוך הגמרא, וכך נאמר על משה רבנו ולא ידע איש את

יהודית, לראיהבליטציה יהודית, אנו רוצים עוד לקוות שהתרבות היהודית תבוא לידי ביטוי בעולם כולו, אבל הציפייה הזו מיוסדת רק על בחורי הישיבה, אבל הם צריכים גם כן להתכונן לזה, לא לבטל אמצעי עזר נוספים, אך את האמצעים הללו הם צריכים להשאיר לאחר מכן, אחרי הישיבה, בישיבה המוח צריך להיות נקי, אבל כשהם יוצאים לעולם, יוצאים להשפיע על העולם, טוב אם ירכשו לעצמם אמצעי עזר.